

ΑΡΧΙΜ. ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ ΚΑΡΑΛΑΣΚΟΣ
ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΕΛΛΑΣΣΩΝΟΣ

ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ: ΣΤΟ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ ΜΙΑΣ ΑΣΑΡΚΗΣ Ἡ ΣΑΡΚΩΜΕΝΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Ζώντας σ' ένα περιβάλλον όπου έξ' όρισμοῦ ἡ τεχνολογία κατέχει δεσπότηζουσα θέση στή ζωή τῶν ἀνθρώπων, εἴτε ὡς διευκόλυνση τῆς καθημερινότητας, εἴτε ὡς ἐργασία, ἔρευνα, ἐνημέρωση διασκέδαση κ.λπ., ἀσφαλῶς ἀφορᾷ στό ἐκκλησιαστικό Σῶμα, ὡς μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας στό σύγχρονο κόσμο. Ἄλλωστε, ἀπό χρόνων ἱκανῶν, παρὰ τῆς ἐνστάσεως καί τῆς ἐπιφυλάξεως, ἡ Ἐκκλησιαστική Διακονία «περνᾷ» μέσα ἀπό τὰ κανάλια τῆς σύγχρονης τεχνολογίας καί ὁ σύγχρονος Χριστιανός μετέχει στόν *homo technologicus* ἀπολαμβάνοντας τῆς διευκολύνσεως τῆς σύγχρονης τεχνολογίας, *μέ ὅ,τι βεβαίως αὐτό συνεπάγεται!* Εἶναι σημαντική ἡ ἐπισήμανση τῆς Google: «*O Homo Technologicus ἀναφέρεται σέ ἕναν ἄνθρωπο πού ἔχει γίνει ἀχώριστος ἀπό τήν τεχνολογία, πού σημαίνει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ζωή καί ἡ τεχνολογία εἶναι ἀλληλένδετες*».

Ζοῦμε στή μετανεωτερικότητα, σέ ἀχαρτογράφητα ἐν πολλοῖς «νερά»¹, ὅπου τόσο ὁ πειρασμός τοῦ ἄκρατου ἐνθουσιασμοῦ γιά τὰ ἐπιτεύγματα τῆς τεχνολογίας, ὅσο καί ἡ παγερή ἢ πεισματώδης ἄρνησί της στό ὄνομα μιᾶς κάποιας παράδοσης, κατά βάθος φοβικῆς, ἄπιστης καί φονταμενταλιστικῆς, ὀδηγοῦν στό ἴδιο ἀκριβῶς ἐρώτημα: καί ὁ ἄνθρωπος τί; ἕνας προνεωτερικός τύπος σέ ἀφασία καί ἄγνοια, ἀλλά μέ ὅλα τὰ ἔξυπνα gadgets στή διάθεσί του; ἕνας *meta*

¹ Κων/νου Π. Κωτσιόπουλου, «Πολλαπλῆ Νεωτερικότητα; Ὑστερη Νεωτερικότητα ἢ Μετα-νεωτερικότητα; Κοινωνιολογικές καί Θεολογικές ἀμφισβητήσεις» στό περιοδικό *Θεολογία*. Τριμηνιαία ἔκδοση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Τόμος 95. Τεύχος Β' Ἀπρίλιος – Ιούνιος 2024. σσ. 253-263 Ἐφεξῆς: *Θεολογία* 93^B.

άνθρωπος σὲ ἀλληλεπίδραση μὲ τὴ μηχανή; ἕνας ἄθλος ἢ ἕνας καταποντισμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου;

Ἡ Ἐκκλησία², ὁ ἄνθρωπος³ καὶ ἡ ΤΝ ἔχουν ἐκ τῶν πραγμάτων συναντηθεῖ! Μία ἄρνηση αὐτοῦ τοῦ νέου «κόσμου» παραμερίζει τὴν Ἐκκλησία στὸ περιθώριο τῆς ἱστορίας. Ἐξάλλου, ἡ «δαμινοποίηση» ἐνὸς ἄψυχου καὶ ἄβουλου «κόσμου» δὲν προσιδιάζει οὔτε στὸ ἐλεύθερο ἦθος, οὔτε στὴ ῥωμαλέα θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀντιπάλεψε σθεναρὰ τὴ φιλοσοφικὴ δυαρχία⁴. Εἶναι ἄλλο ἢ κακὴ χρῆσις τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄλλο ἢ δαμινοποίηση τῶν ἔργων του! Τὸ κακὸ παραμένει «μὴ ὄν», ἀνύπαρκτο καὶ «*παρυσπύστασις*»⁵, ἕνα παράσιτο, μέσα στὴν «*καλῶς λίαν*» δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποκαταδοκία τῆς Ἐκκλησίας παραμένει προσπλωμένη στὴν τελείωση τῶν πάντων ἐν Χριστῷ, ὡς εὐθύνη, συνέργεια⁶ καὶ διακονία τοῦ κάθε βαπτισμένου στὴ σωτηρία τοῦ κόσμου διὰ τοῦ Χριστοῦ! Εἶναι παρήγορο λοιπὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τὸ 2023 διοργάνωσε παγκόσμιον συνέδριον μὲ τίτλο: «*Ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία ἐν πορείᾳ στὴν αὐτὴ πραγματικότητα τῆς ὑστερης νεωτερικότητας*», μὲ τὴ συμμετοχὴ πολλῶν καὶ διακεκριμένων ἀκαδημαϊκῶν, οἱ ὅποιοι ἐμπλούτισαν τὸν προβληματισμό.

Τὸ θέμα «Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη» εἶναι παλαιό, ὅπως καὶ οἱ ἐκατέρωθεν παρεξηγήσεις⁷ στὸν δὲ πολὺπαθὸ ἐλλαδικὸ χῶρο, ἀκμαῖο μέχρι τὶς μέρες μας⁸! Τὸ σαρωτικὸ πέρασμα τῆς μετανεωτερικότητας δημιουργεῖ νέα πρωτόγνωρα δεδομένα, ἀποκαθηλώνοντας καὶ περιθωριοποιώντας δεδομένα, ἀρχές, ιδέες,

² Σεβ. Μητροπολίτου Κρήνης κ. Κυρίλλου, «Υλικὴ & ψυχικὴ πραγματικότητα στὸν κόσμον τῶν θρησκειῶν» *Θεολογία* 93B σσ. 27-43.

³ Γιώργος Γιαννακόπουλος: «Σμεία συνάντησης μὲ τὴν ΤΝ» στὸ «Τεχνητὴ Νοημοσύνη: Μία διακριτικὴ ἀπομυθοποίηση» *Ροπή* 2020, σσ. 46-104. (πλούσια βιβλιογραφία) Ἐφεξῆς: *Γιαννακόπουλος ΤΝ*.

⁴ Ματσούκας Α. Νίκος, *Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ - Δοκίμιον πατερικῆς θεολογίας*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1992³, σ. 273.

⁵ Ματσούκας Α. Νίκος, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ θεολογία. Β΄ (Ἐκθεση τῆς ὀρθόδοξης πίστεως σὲ ἀντιπαράθεσιν μὲ τὴ δυτικὴ Χριστιανοσύνη)*, ἐκδ., Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1988², σ. 211.

⁶ Α΄ Κορ. 3, 9, Θεοῦ γὰρ ἔσμεν συνεργοί·

⁷ «Θεολογία καὶ ἐπιστήμη. Σημειώσεις καὶ σχόλια γιὰ τὴν σχέση Θεολογίας καὶ ἐπιστήμης στὴν Ὁρθόδοξη καὶ Δυτικὴ χριστιανικὴ παράδοσιν» στὸ Σταύρου Γιαγκάζογλου, *Θεολογία καὶ Νεωτερικότητα. Δοκίμια γιὰ τὴν συνάντησιν τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας μὲ τὸν σύγχρονον τρόπο*, Ἀριθμὸς 2023, σσ. 103-170. Ἐφεξῆς: *Γιαγκάζογλου, Θεολογία*.

⁸ *Γιαγκάζογλου, Θεολογία*, «Ἐπιστήμη καὶ θρησκεία στὴ νεοελληνικὴ κοινωνία καὶ ἐκπαίδευσις. Ἀναθεωρῶντας ἕνα ἀγνοημένον ἀνταγωνισμό ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ὁρθόδοξης θεολογίας» σσ. 177-315.

ἀμφισβητώντας την κυρίαρχη ιστορία του πολιτισμού. Και βέβαια, σὲ ἕνα τέτοιο χείμαρρο συμπαρασύρεται καὶ ἡ ιστορική παρουσία τῆς Ἐκκλησίας⁹.

Τὸ διακύβευμα τῆς ΤΝ βρίσκεται στὴν *ἄυλη πραγματικότητα*, ἡ ὁποία ἀποϋλοποιεῖ σταδιακὰ κομμάτια ζωτικά τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου: σχέσεις, ἐπικοινωνία¹⁰, αἰσθήματα, συνεργίες, συννεοήσεις, συναντήσεις, ἐνημέρωση, γνώση κ.λπ. «ἀγγίζοντας» καὶ τὴν ἐπαφὴ τοῦ μετὸν Θεοῦ! Ἡ *στά ρομπότ*, τὰ ὁποῖα ἐνῶ ἐμφανίζονται ὡς λειτουργοὶ σὲ διάφορες θρησκείες¹¹, παραμένει ὁ φόβος ὅτι κάποια στιγμή ἐξελισσόμενα θὰ ἐπαναστατήσουν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου! Ἐκεῖ κάπου ἀρχίζει ὁ φόβος, ἡ δυσπιστία¹², τὰ σενάρια...

Ἀξίζει, ἀφοῦ τὸ ἄρθρο ἀφορᾷ στὴν κατήχηση τῶν νέων, ν' ἀναζητήσουμε ἐπιγραμματικά τὰ βαθύτερα αἷτια αὐτοῦ τοῦ φόβου. Ὅπου σὲ κάθε ἐποχὴ ἀπετύγγανε ὁ ἀνθρώπος Ὑπεράνθρωπος¹³ (θυμηθεῖτε τὸν θρύλο τοῦ Ἴκαρου ἢ τοῦ Προμηθέα Δεσμώτη), ἀναδύονταν ἄλλα ὄντα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ σκεπτόμενες μηχανές ἢ ὄντα δὲν ἀποτελοῦν πρωτοτυπία τῆς ἐποχῆς μας. Στὸ μυθικὸ ὑπόστρωμα τῆς ιστορίας ἐμφανίζονται τέτοιες εἰκόνες. Γιὰ παράδειγμα, στὴν ἑλληνικὴ παράδοση ἐμφανίζεται ὁ χάλκινος ἀνθρωπόμορφος γίγαντας *Τάλως*¹⁴, ὁ ὁποῖος προστάτευε τὴν Κρήτη ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς καὶ ἐπέβλεπε τὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων, μετὸν θεϊκὸ ἰχῶρα, νὰ διατρέχει τὶς χάλκινες φλέβες του, ἀλλ' ὥστόσο ἠττήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ὀξύμεια. Στὴν δὲ Ἑβραϊκὴ δεσπάζει τὸ ἀργιλῶδες *Γκόλεμ*¹⁵, «ἡ μεταμόρφωση μιᾶς ἄμορφης ὕλης, συνήθως ἀργίλου,

⁹ Δημητρίου Ν. Μόσχου, «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία στὸ πνευματικὸ τοπίο τῆς μετανεωτερικότητας» στὸ περιοδικὸ *Θεολογία*, Τριμηνιαία ἔκδοση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Τόμος 93, Τεύχος Α' Ἰανουάριος-Μάρτιος 2024. Ἐφεξῆς: *Θεολογία* 93^Α.

¹⁰ Παναγιώτη Θωμᾶ, «Ἀπὸ τὸ ἄυλο τῆς διαμεσολαβημένης ἐπικοινωνίας στὴν ψυχοσωματικὴ μέθεξι. Νύξεις γιὰ τὴ σημαντικότητα τῆς ἐνσάρκωσης στὸν σύγχρονο πολιτισμό», *Θεολογία* 93B σσ. 173-188.

¹¹ Παράδειγμα ὁ βουδιστὴς Μίνταρ, καὶ ὁ ἰαπωνικὸς Pepper, ὁ καθολικὸς SanTO, ὁ ἐπετειακὸς γιὰ τὰ 500 χρόνια τῆς Μεταρρύθμισης καὶ διαλεγόμενος φιλοσοφικά γιὰ τὸ μέλλον τῆς θρησκείας γερμανικὸς Bless U-2.

¹² Σπύρου Σταβέρη, «Μπορεῖ ἡ ἀνθρωπότητα νὰ ἐπιβιώσει ἀπὸ τὴν Τεχνητὴ Νοημοσύνη;» <https://www.lifo.gr/blogs/almanac/mporei-i-anthropotita-na-epibiosei-apo-tin-tehniti-noimosyni>

¹³ Π.χ. Νόρμαν Κον, «Μία ἐλίτ ἀνίθικων Ὑπεράνθρωπων» στὸ *Ἄγῶνες γιὰ τὴν ἔλευση τῆς Χιλιετοῦς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἐπαναστάτες, χιλιεστὲς καὶ μυστικιστὲς τοῦ Μεσσαίωνα*, Νησίδες 1999 σσ. 154-196.

¹⁴ Ἑλληνικὴ Μυθολογία, *Οἱ Ἥρωες*, τόμος Γ' ἐκδ.: Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1986, σ. 268 & https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/crete/page.003.html

¹⁵ Σάββα Μιχαήλ, «Incipit Vita Nova ἢ τὸ Γκόλεμ καὶ ὁ Μεσσίας» στὸν συλλογικὸ Τόμο: *Ἡ μεσ-*

σὲ ζωντανό ἄνθρωπο, μὲ τὴν προσφυγὴ στὴ ζωοποιὸ δύναμη τοῦ ἄφατου Ὀνόματος τοῦ Θεοῦ... σύμφωνα με τὴν ἐπιθυμία τῶν Δικαίων... «Ὁ Ραβὰ εἶπε: Ἐάν οἱ Δίκαιοι τὸ ἐπιθυμήσουν μποροῦν νὰ δημιουργήσουν ἕναν κόσμο. Γιατί ἔχει γραφτεῖ: μόνο τὰ ἁμαρτήματά σας διαχωρίζουν τὸν Θεὸ ἀπὸ ἐσᾶς (Ἠσ. 59, 2). Ὁ Ραβὰ δημιούργησε ἕναν ἄνθρωπο^{16!}».

Ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ «τὴν πραγμάτωση τῆς προαιώνιας ἐπιθυμίας νὰ δεῖ νὰ ἐμφανίζεται ἢ ζωὴ σάν ἔργο δικό του, νὰ τεχνουργήσει ὁ ἴδιος ζωὴ, ἕνα ζωντανὸ πλάσμα, ἕναν ζωντανό ἄνθρωπο. Μιὰ ἐπιθυμία ὀρατὴ σὲ ἀπειράριθμες παραδόσεις, μυθολογίες, θρύλους, μυθοπλασίες, ἀπὸ τὰ ushabti, τὰ ὀμιλοῦντα ἀγαλματίδια τῆς αἰγυπτιακῆς μαγείας, στὶς ἠσιόδειες ἐπικὲς ἀφηγήσεις καὶ ἀπὸ τὸ Γκόλεμ, τὸν ἑβραϊκὸ θρύλο τοῦ τεχνητοῦ ἀνθρώπου, στὸ Τέρας τοῦ Φρανκεστάιν, τῆς Μαίριου Σέλλεϋ τὸν «μοντέρνο Προμηθέα¹⁷». Μιὰ ἐπιθυμία πού δεν ἔχει κορεσμό.

Βέβαια, πέρα ἀπὸ τὴν κερδοφόρα τρομολαγνία ἀπέναντι στὴν ΤΝ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐπιστήμονες ἐγνωσμένου κύρους¹⁸, ὑφίσταται μιὰ ἐγγενὴς παθολογία τρόμου, ἀπότοκος τῶν ταινιῶν sci-fi (ἐπιστημονικῆς φαντασίας) ἀπὸ τὰ «ἀθῶα» πρωτόλεια, π.χ. ὁ Ἐξολοθρευτὴς τῶν 80's ἢ τὸ συγκλονιστικὸ Matrix τῶν 90's, ὡς τὶς σκληρὲς ἀπεικονίσεις μὲ δολοφονικὰ συστήματα ΤΝ¹⁹. Ἡ δὲ «ἐξέγερση τῶν ρομπότ» ἀποτελεῖ ἕνα ἄλλο μυθοπλαστικὸ μοτίβο τοῦ ὁποῖου οἱ ριζὲς βρίσκονται στὸ θεατρικὸ R.U.R. (Rossum's Universal Robots) τοῦ 1920, ὅπου ὁ Τσέχος συγγραφέας Karel Čapek ἀκολουθεῖ τὴν ἐξέλιξη ἑνὸς ἐργοστασίου πού φτιάχνει ἀνδροειδῆ γιὰ νὰ στελεχωθεῖ τὶς γραμμὲς παραγωγῆς τῶν βιομηχανιῶν. Σταδιακά, τὰ ρομπότ ἀποκτοῦν συνείδηση, συνδικαλιζοῦνται... καὶ ἐξεγείρονται, σκοτώνοντας ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐκτός ἀπὸ αὐτοὺς πού, ὅπως τὰ ἴδια, ἐργάζονται μὲ τὰ χέρια τους²⁰».

σιανικὴ ιδέα καὶ οἱ μεταμορφώσεις τῆς. Ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὡς τοὺς πολιτικοὺς μεσσιανισμοὺς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, Ἄρτος Ζωῆς 2011 σ. 237 κ.ἑξ.

¹⁶ Βαβυλωνιακὸ Ταλμούδ, πραγματεία Σανχεντρίν 65b ὁ.π. σ. 241.

¹⁷ ὁ.π. σ. 238.

¹⁸ Παράδειγμα ὁ Harari, Yuval Noah μὲ τὰ σκοτεινὰ τοῦ ἄρθρου: «The meaning of life in a world without work». *The Guardian*, ISSN 0261-3077 (2017-05-08) «Yuval Noah Harari on big data, Google and the end of free will», *Financial Times* (2016-8-26).

¹⁹ Ἀναλυτικὴ καὶ ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση στὸ ἄρθρο: Χάρης Καλαϊτζίδης, «Γιατί φοβόμαστε ὅτι τὸ ΑἼ θὰ μᾶς καταστρέψει;» <https://www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/giati-fobomaste-oti-ai-tha-mas-katastrepsi>

²⁰ ὁ.π.

Τὰ παραπάνω ἀποκαλύπτουν ἐνδεικτικὰ τὶς βαθύτερες ρίζες τοῦ φόβου μας: εἴτε ὡς ἀγωνία γιὰ τὴ διασφάλιση τῆς ἐργασίας καὶ συνεκδοχικὰ τῆς ἐπιβιώσῃς μας εἴτε ἀπέναντι στὴν πολυποικίλη βία, ἡ ὁποία, προηγουμένη στὸς πολέμους ἢ στὴν καθημερινότητα, μᾶς περιβάλλει εἴτε ὡς ἀνάδυση τοῦ ἀρχαίου τρόμου, τὴν ἐκδίκηση τοῦ θεοῦ ἀπέναντι στὴν ὕβρη τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως εὐστοχα τὴ συμπτωνῶναι ὁ Φρανκεστάιν.

Ὁ «πειρασμὸς»²¹ τῆς ΤΝ στὴν πιὸ πρόσφατη ἱστορική της φάση, ξεκινᾷ περίπου το 1950 «μὲ ἀφορμὴ τὶς πρῶτες συστηματικὲς συζητήσεις γιὰ μηχανεὶς ποὺ σκέπτονται. ...Οἱ ἐπιστήμονες πληροφορικῆς καὶ τεχνητῆς νοημοσύνης, θέλοντας νὰ περιχαρᾶκώσουν τὸ πεδίο τῆς ΤΝ, ἐπέλεξαν νὰ τὴν ὀρίσουν τελικὰ μὲ βάση τέσσερις προσεγγίσεις. Ἔτσι νοῦμον ὀρίζεται ἓνα σύστημα ποῦ:

1. Σκέφτεται λογικὰ (ἐννοοῦμε τὴ μαθηματικὴ λογικὴ καὶ τὶς σχετικὲς πράξεις)
2. ἢ σκέφτεται ἀνθρώπινα
3. ἢ πράττει λογικὰ
4. ἢ πράττει ἀνθρώπινα

Μὲ αὐτὲς τὶς ἐναλλακτικὲς, καταφέραμε νὰ μετακινήσουμε τὸ πρόβλημα τοῦ ὀρισμοῦ σὲ ἓνα νέο πεδίο. Ἄντὶ νὰ μᾶς δυσκολεῖει πλεόν τὸ πῶς ὀρίζουμε τὸ «ἔξυπνο», μᾶς δυσκολεῖει τὸ πῶς ὀρίζουμε τὸ «ἀνθρώπινο».... Ὅποτε εἶναι μᾶλλον πολὺ ἔξυπνη κίνηση τὸ ὅτι στὴν ΤΝ ἀναφερόμαστε στὸν ἄνθρωπο ὡς μέτρο τῆς νοημοσύνης, καθὼς ὁ ὀρισμὸς παραμένει ἐπίκαιρος ὅσο κατανοοῦμε τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ νόησίν του»²².

Ὁ παραπάνω ὀρισμὸς, ὁ ὁποῖος θυμίζει τὴν ἀνθρωπολογικὴ προσέγγιση τοῦ Πρωταγόρα²³, «προσγειώνει» τὴ συζήτηση γιὰ τὴν ΤΝ σὲ ρεαλιστικότερες βάσεις. Φτιάχνουμε ἐπιστήμη, κοινωνία, πολιτισμὸ, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσίν μας²⁴. Ἐδῶ βρίσκεται τὸ ἐρμηνευτικὸ κλειδί τόσο τοῦ φόβου, ὅσο καὶ τῆς αἰσιοδοξίας. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν παραδοχὴ πρέπει νὰ διερευνηθεῖ καὶ νὰ ἀξιολογηθεῖ ἡ ΤΝ ὡς ἐργαλεῖο στὴν ἐκκλησιαστικὴ Κατήχηση. Ὅφειλόμαστε ἐντῆμα καὶ μακριὰ ἀπὸ προκαταλήψεις καὶ ἀγκυλώσεις ν' ἀναζητήσουμε τὰ στοιχεῖα

²¹ Τέλης Τύμπας: «Τεχνολογία, καπιταλισμὸς, ἱστορία: ὁ ἀσίγητος πόθος μᾶς τεχνητῆς νοημοσύνης, τὰ συσσωρευμένα πάθη τῶν πλασμάτων τῆς φύσης», στὸ *Θεολογία* 93Α σσ. 369-379.

²² Γιαννακόπουλος ΤΝ, σ. 19 & 21.

²³ «Πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστιν, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν» (μέτρο γιὰ ὅλα τὰ πράγματα εἶναι ὁ ἄνθρωπος, γιὰ ὅσα ὑπάρχουν ὅτι ὑπάρχουν, καὶ γιὰ ὅσα δὲν ὑπάρχουν ὅτι δὲν ὑπάρχουν).

²⁴ Γιαννακόπουλος ΤΝ, «Κακὴ χρῆσις τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης» σ. 37 κ. ἔξ.

έκεινα τῆς TN πού θά μπορούσαν νά στηρίξουν τὸ ἔργο τῆς Κατήχησης. Εὐσύνοπτα καὶ ἐπιλεκτικὰ παρουσιάζουμε –χωρὶς νὰ τὶς ἐξαντλοῦμε– κάποιες ἀπὸ τὶς δυνατότητες συμβολῆς τῆς TN στὴν Κατήχηση.

- Ἡ TN μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἐξ ἀποστάσεως Κατήχηση, εἴτε ὡς ἐποπτικὸ ὕλικό, εἴτε ὡς ἐπικοινωνία, εἴτε ὡς βιβλιογραφία.

- Ἡ TN, ἔστω καὶ ἀταξινόμητα, μπορεῖ νὰ δώσει πλῆθος ἀναφορῶν ὑποστηρικτικὰ στὴ διακονία τῆς Κατήχησης.

- Ἡ TN, κυρίως μέσα ἀπὸ τὴν ἐπερχόμενη «ἐπανάσταση» τοῦ 6G, θά μπορεῖ νὰ στηρίξει τὴν Κατήχηση σὲ ἀνθρώπους μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες. Αὐτὸ βέβαια προϋποθέτει, μία πρὸς ὥρας ἀνύπαρκτη, προεργασία ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας.

- Μὲ δεδομένο ὅτι κάθε γενιά μεγαλώνει ὅλο καὶ περισσότερο ἐξοικειωμένη μὲ τὴν τεχνολογία, ἡ λελογισμένη χρῆση τῆς θά λειτουργεῖ ὡς μιὰ «κοινὴ γλῶσσα», ὡς κώδικας συνενόησης, μ' αὐτές.

- Ἡ εἰκονικὴ περιήγηση ἢ ξενάγηση μέσῳ TN θά ἐμπλουτίσει τὸ ἐποπτικὸ ὕλικό.

- Μὲ δεδομένη τὴν χρῆση τῆς Εἰκόνας ὡς ἐργαλεῖο κατήχησης, ἡ εἰκονικὴ πραγματικότητα θά βοηθοῦσε ὑπὸ προϋποθέσεις στὴν ἀξιοποίησή της.

- Καὶ ἐνδεχομένως τὸ σημαντικότερο, ἡ λελογισμένη χρῆση καὶ ὄχι δουλικὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν TN, θά λειτουργήσει ἀπομυθοποιητικὰ ἀφενὸς καὶ ἀφετέρου «προσληπτικὰ» δίνοντας λειτουργικὸ βάθος καὶ ἀξία στὴν TN. Εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Παράδοσή μας προσέλαβε τὸν πλοῦτο τῆς ἀνθρώπινης σοφίας. Ἄλλωστε γίνεται ὅλο καὶ πιὸ ἐπίκαιρη ἡ διττὴ μεθοδολογία τῶν Πατέρων στὴ διάκριση μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου, χαρισματικῆς θεολογίας καὶ ἐπιστήμης χωρὶς καμμία ἀντιδιαστολή καὶ πολεμική²⁵.

Ἀπέναντι σ' αὐτὲς τὶς δυνατότητες εἶναι ἐντιμὸ νὰ ἐντοπίσουμε καὶ τὶς ἀποκλίσεις, μελετῶντας παράλληλα στὸν παρακάτω πίνακα κάποιες ἀπὸ τὶς βασικὲς ἀρχές τῆς Κατήχησης ἔναντι τῆς TN.

²⁵ Νίκου Μαρτσούκα, «Ἡ διπλὴ μεθοδολογία τῶν Πατέρων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας» στὸ *Δογματικὴ & Συμβολικὴ θεολογία Α' Εἰσαγωγή στὴ Θεολογικὴ γνωσιολογία*, ἐκδ. Πουρναράς 1990² σ. 137 κ. ἐξ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ -ΚΑΤΗΧΗΣΗ	ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ
Ἄναφείρεται σὲ πρόσωπο ἱστορικὰ μαρτυρούμενο & πιστευόμενο: «Σᾶς γράφουμε γιὰ τὸν ζωοποιό Λόγο, ποὺ ὑπῆρχε ἐξαρχῆς. Ἐμεῖς τὸν ἔχουμε ἀκούσει καὶ τὸν ἔχουμε δεῖ μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια. Μάλιστα τὸν εἶδαμε ἀπὸ κοντὰ, καὶ τὰ χέρια μας τὸν ψηλάφησαν» (Α΄ Ἰω. 1, 1).	Ἡ ἀναφορὰ βρίσκεται σὲ συστήματα, ἀλγόριθμους, πληροφορίες, chatbots.
Ἡ αὐτὴ πραγματικότητα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἐσχατολογία τῆς. Ζεῖ τὴν ὁμορφιὰ τῶν ἐσχάτων μέσα στὸ λειτουργικὸ χρόνο ὡς πρόγευση καὶ ἐμπειρία τῆς αἰώνιας ζωῆς σὲ κοινωνία μὲ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό.	Ἡ αὐτὴ πραγματικότητα ἀποτελεῖ εἰκονικὴ πληροφόρηση ἀπὸ διαθέσιμο ἀρχεῖο, στὰ δυνητικὰ ὄρια τῆς ἐκάστοτε πληροφορίας. Δὲν ὑπάρχει κάποιος σκοπὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιτάχυνση, τὴ διευκόλυνση & τὸ κέρδος ἄκοπα.
Ἡ Ἐκκλησία-Κατήχηση ἀποσκοποῦν στὴ γνωριμία & δημιουργία σχέσης μὲ τὸ ἱερό πρόσωπο τῆς πίστεως.	Ἡ ΤΝ λειτουργεῖ ἀπρόσωπα, μηχανιστικά. Προσβλέπει στὸ ἐδῶ καὶ τώρα μιᾶς ἀνερμάτιστης ἡδονῆς: «νὰ ἔχεις εὐτυχία καὶ καλοπέραση!»²⁶.
Ἡ σχέση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν κάθε ἄνθρωπο εἶναι προσωπικὴ, ἐνυλὴ (Σῶμα & Αἷμα), στὰ πλαίσια τῆς ἱστορίας (ἡ ἐκκλησιαστικὴ σύναξη) μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴ σωτηρία τοῦ σύμπαντος κόσμου.	Ἡ σχέση ΤΝ καὶ ἀνθρώπου περιορίζεται στὸ εὖρος τῆς γνώσης, τῆς πληροφορίας, τῆς διασκέδασης, χωρὶς καμμιὰ προσωπικὴ σχέση, μὲ ἐμφανὴ κίνδυνο τὴν <i>information bubble</i>, τὴν ἔλλειψη σφαιρικῆς ἢ ἐπιλεκτικῆς καὶ κατευθυνόμενης ἐνημέρωσης.

²⁶ Aldous Huxley, *Ὁ θαυμαστός καινούριος κόσμος*, μτφ. Βασίλης Τομανᾶς ἐκδ. Νησίδες Θεσσαλονίκη 2002 σ. 200.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ -ΚΑΤΗΧΗΣΗ	ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ
Ἡ Κατήχηση παράγει ἥθος. Ἡ Ἐκκλησία, κοινωνία ὡς ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου σὲ κάθε ἐποχή, προσλαμβάνοντας καὶ σῶζοντας τὸν κόσμο.	Ἡ ΤΝ δημιουργικεῖ φαντασιακές καὶ στεγανοποιημένες στὴ μοναξιά τους κοινότητες μέσω τῶν δικτύων, χωρὶς τὴ δυνατότητα νομιματοδότησης τῆς ζωῆς. Δὲν εἶναι οὔτε τυχαία, οὔτε λίγα τὰ περιστατικὰ τῆς ψυχοπαθολογίας, πού ἀναπτύσσουν ἄνθρωποι ἐγκλωβισμένοι στὶς κάθε εἴδους εἰκονικότητες.
Ἡ αὐθεντικὴ κατήχηση καταφάσκει στὴ ζωὴ, στὴν ἀγάπη, στὴν εὐγένεια, στὴ διακονία τοῦ ἐμπερίστατου, στὴν ἀλληλεγγύη, στὴν προσφορά.	Ἡ ΤΝ δὲν διαθέτει θυμικὸ, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀπουσία αἰσθημάτων, σχέσεων. Ὡστόσο ἡ εὐκολὴ πρόσβαση κρύβει κινδύνους²⁷.
Ἡ Κατήχηση συμπεριλαμβάνει πολιτιστικὸ στίγμα καὶ παράδοση ὡς ἔκφραση τοῦ βιώματος τῆς πίστεως.	Ἡ ΤΝ ἀναπαράγει, πρὸς ὥρα, κακέκτυπα τέχνης, λογοτεχνίας ποίησης, κ.ἄ. μέσω τοῦ προγράμματος ἀναγνώρισης προτύπων (<i>pattern recognition</i>)²⁸. Τὰ δὲ πολιτιστικὰ δεδομένα τῆς εἶναι ἀνάλογα ὅσων ἔχουν καταχωρηθεῖ.
Ἡ Κατήχηση ἀπὸ τὶς ἀπαρχές τῆς Ἐκκλησίας συμπλέκει τουλάχιστον δύο πρόσωπα: τὸν κατηχητή/-τρια καὶ τὸν κατηχούμενο/-η. Ὁ Κατηχητὴς ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας μεταδίδει τὸ βίωμά τῆς καλῶντας τὸν κατηχούμενο νὰ μετάσχει σ' αὐτὴ τὴν ἐμπειρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ζωῆς καὶ σωτηρίας ἐν Χριστῷ.	ΤΝ καὶ ἄνθρωπος βρῖσκονται σὲ μίᾳ ἀπρόσωπῃ συναλλαγῇ, ἀνταλλαγῇ πληροφορίας, ἔρευνας, ἀναζήτησης κ.ἄ. Οἱ δὲ προσφερόμενες «ἐμπειρίες» ἀφοροῦν στὴν ἀτομικὴ ἐνημέρωση, πρόοδο καὶ ἀπόλαυση!

²⁷ Χαρακτηριστικὸ τὸ παράδειγμα τῶν ἰθαγενῶν τῆς Βραζιλίας. <https://www.kathimerini.gr/world/563061670/ti-egine-otan-mia-fyli-toy-amazoni-oy-syndethike-sto-diadiktyo/> & <https://www.lifo.gr/nw/world/brazilia-molis-apektisan-internet-oi-efiboi-ithageneis-marubo-ethistikan-stin-pornografia>

²⁸ Γιαννακόπουλος ΤΝ, σσ. 60-92.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ -ΚΑΤΗΧΗΣΗ	ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ
Ἡ Κατήχηση γίνεται πρόσωπο πρὸς πρόσωπο²⁹ σὲ μία ἐλεύθερη σχέση καὶ σὲ περιβάλλον ἐμπ'στοσύνης.	Ἡ ἐπαφή³⁰ γίνεται διαμέσου κυρίως κάποιας ὀθόνης, τῆς ὁποίας ἡ συχνή χρήση δημιουργεῖ ἐξαρτήσεις, στὴν δε ἀκραία καὶ σκληρὴ ἐκδοχὴ τῆς ἀπομονώνει τὸν χρήστη σὲ φανταστικὴ «ἐπικοινωνία» μὲ τοὺς πεθαμένους φίλους καὶ συγγενεῖς³¹!
Ἡ Κατήχηση τελεῖται μὲ λεκτικὰ καὶ μὴ λεκτικὰ σχήματα: ἡ σιωπηλὴ συμ-προσευχή, ἕνας κοινὸς ἐκκλησιασμός, ἡ συμπάθεια, ἡ συμπαράσταση στὶς δοκιμασίες τοῦ ἄλλου/ης, οἱ ἐκφράσεις τῆς φιλίας καὶ τῆς ἀγάπης (μία ἀγκαλιά, οἱ ἐόρτιες εὐχές κ.ἄ).	Ἐδῶ ὑπάρχουν μόνο λεκτικὰ σήματα, μηνύματα, παραστάσεις.

Ψηλαφώντας τὸ θέμα «TN & Κατήχηση» στὰ πεπερασμένα ὄρια ἑνὸς ἄρθρου, γίνεται φανερό, ὅτι ὑπάρχουν ἀρκετὰ σημεῖα στὰ ὁποῖα ἡ TN θὰ μπορούσε νὰ συνδράμει τὴ διακονία τῆς Κατήχησης. Παραμένει ὥστόσο μία διττὴ ἀπειλή καὶ σκιά: *ἀφενὸς* ἡ ἐξέλιξη τῆς TN ὑπὸ τὴν καθοδήγηση ἀγνώστων συμφερόντων καὶ στόχων. *Ἀφετέρου*, ἡ διαπιστούμενη ἀμβλυνση τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοσυνειδησίας, ἡ ὁποία περισσότερο θρησκευόντας καὶ λιγότερο πιστεύοντας, ἀπεμπολεῖ τὰ ἐχέγγυα καὶ τὰ φίλτρα τῆς πρόληψης, τοῦ ἐξαγιασμοῦ, τῆς ἀνακαίνισης τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ TN, μία ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς κορυφώσεις τοῦ αἵωνα μας, θυμίζει τὸν πρώϊμο Γνωστικισμὸ, ὁ

²⁹ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ: «Ἡ ἔννοια τοῦ προσώπου καθ' ἑαυτὴν ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ μεγαλύτερη χριστιανικὴ συμβολὴ στὴ φιλοσοφία», στὸ *Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας*, ἐκδ. Ἄρτος Ζωῆς Ἀθῆνα 1989, σ. 154.

³⁰ Γιαννακόπουλος TN, «Ἐπικοινωνία μὲ ἰσότιμους» σσ. 129-134.

³¹ www.kathimerini.gr/k-k-magazine/562253530/milontas-me-toys-nekroys-i-techniti-noimosynidinei-foni-stoys-agarimenoy-s-poy-efygan • www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/eimai-stin-kolasi-kaita-se-stoiheioso-i-tehnti-noimosyni-epanaferei-toys

όποιος άσαρκος, άυλος, έλιπίστικός και άνέραστος, συντρίφτηκε κάτω άπό την ύψηλή Θεολογία του Εύαγγελιστή τής Άγάπης: *Ό Λόγος σάρξ εγένετο...* Γίναμε κατά χάριν παιδιά ενός Θεού που έγινε άνθρωπος. Χορταίνουμε την ύπαρξη μας άπό τó Σώμα και Αίμα Του. Γευόμαστε τούς καρπούς τής χάριτος, καθώς ή κρίση του κόσμου έχει τελειώσει. Ένα νέο Σώμα με κεφαλή Έκείνον δομείται ως τά έσχατα για όσους άφουγκράζονται τή φωνή του Λόγου και συνωθοούνται, συγκροτώντας τήν Έκκλησία, κινούμενοι προς τόν Λόγο, κατά τó εύστοχο παράδειγμα του Άββα Δωροθέου³². Και όλα όχι σ' ένα φαντασικό παρελθόν ή μέλλον, αλλά μέσα στην ιστορία με όλα τά πάθη και λάθη. *«Η πιο σημαντική λειτουργία τής χριστιανικής ιστορίας είναι να μās υπενθυμίζει όχι μόνο πώς φτάσαμε να είμαστε σήμερα σύγχρονοι άνθρωποι ή πώς διαμορφώθηκε ό δυτικός πολιτισμός, αλλά να μās υπενθυμίζει συνάμα κάτι που χαρακτηρίζεται άπό άνυπολόγιστο θάμβος και άνέκφραστη όμορφιά, κάτι που ή γνώση του διαθέτει άκόμα τήν ίκανότητα να μās κατατρύχει, να μās άναπαύει, να μās τυραννά και να μās μεταμορφώνει»*³³.

Άπό τή λέξη «roboτα», ή όποία στην τσέχικη γλώσσα σημαίνει τήν «καταναγκαστική εργασία», δόμησε τó ρομπότ ό προαναφερθείς Karel Čapek! Άφήνοντας πίσω μας τόν ίλιγγιώδη θαυμασμό για τήν πρόοδο, άς δούμε τó πράγμα και τó δράμα στην πηγή του. Όντως «καταναγκαστική» εργασία έπιτελούν τά «άνελεύθερα» ρομπότ. Για τó κέρδος σχεδιάστηκαν! Άνελέπτα δουλεύουν τά Chatbots! Μοιάζουν να κουβαλούν ένιστε τήν άρνητική ουτοπία του *Θαυμαστού Καινούριου Κόσμου* του Aldous Huxley! Κυνηγούν τó κέρδος όσοι τουλάχιστον σήμερα έπενδύουν στην TN, χωρίς να παραβλέπουμε τά κοινά όφέλη³⁴.

Ιστορικά κανείς άσαρκος θεός δεν έπιβίωσε στη ζωή τών ανθρώπων. Μόνο Ένας που σαρκώθηκε, έγινε ένας άπό έμās, ζει και κινείται μέσα στο διάβα τών αίωνων. Είναι συγκλονιστική ή καταγεγραμμένη άποκάλυψη Του σ' έναν μουσουλμάνο με τó όνομα: είμαι ό Άρτος τής Ζωής³⁵! Μία τέτοια σαρκωμένη άγάπη και έλπίδα μπορεί να νοηματοδοτήσει ούσιαστικά τήν άσαρκη TN!

³² Άββα Δωροθέου ς': «Περί του μί κατακρίνειν τόν πλυσίον» § 78.

³³ David- Bentley Hurt, *Οί άυταπάτες τών άθείστων. Η χριστιανική έπανάσταση και οί σύγχρονοι έχθροί τής*, μτφ. Βασίλης Αργυριάδης, έκδ. Έν Πλφ 2017 σ. 18.

³⁴ Γιαννακόπουλος TN, «Περμένοντας τó αύριο» σσ. 180-194.

³⁵ FADELL JOSEPH, *Τό τίμημα*, έκδ. Πορφύρα 2014.

Ἡ Ἐκκλησία κρατᾶ τὸ προνόμιο νὰ εἶναι ἡ «ταμειοῦχος τῆς χάριτος», δηλαδή ἡ πορεία της πρὸς τὰ ἔσχατα γὰρ νὰ συναντήσει τὸν Κύριό Της, νὰ εὐθυγραμμίζεται, νὰ ἐμπλουτίζεται, νὰ φωτίζεται, νὰ καθοδηγεῖται ἀπλανῶς ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὴ Θεία Χάρις ἡ ὁποία καθὼς: «*πάντοτε τὰ ἀσθενή θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα προχειρίζεται*»³⁶ ἐπιλέγει, καθιερώνει, καὶ καθοδηγεῖ «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθεια»³⁷ τοὺς διακόνους τῆς Κατήχησης, κάτι στὸ ὁποῖο πάντοτε θὰ σκαλώνει καὶ τὸ εὐφρέστερο τῶν συστημάτων, ἐγκλωβισμένο στον πεπερασμένο κόσμο μας! Ἄλλωστε ὁ δικός μας Μεσσίας δὲν θὰ γίνει ποτὲ cyber.

³⁶ Εὐχὴ τελεστικὴ τῶν χειροτονιῶν.

³⁷ *Ἰωάν.* 16, 13.